

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Solidusfynden på Öland och Gotland

Arne, Ture J.

Fornvännen 14, 107-111

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1919_107

Ingår i: samla.raa.se

Solidusfynden på Öland och Gotland.¹

Av

T. J. ARNE.

Hans Hildebrand har i sin bekanta avhandling om *Solidusimporten till Sverige under den tidigare järnåldern* framhållit, att denna import torde ha börjat först under kejsar Leo I:s regering, d. v. s. efter år 457. Om de på Gotland funna Anastasiusmynten antager han, att de inkommit genom de till "Gauternas land återvändande heruler, som omtalas av Procopius". De övriga mynten skulle väsentligen ha nått vårt land genom handelsförbindelser mellan nordbor och utvandrade östgoter och gepider. O. Montelius² anser, att man ej kan nöja sig med denna förklaring, ty dels är det ovisst, huruvida med gauternas land menas Gotland eller Götaland, dels måste Anastasiusmyntens fullkomliga frånvaro på Öland samtidigt förklaras. Knut Stjerna³ anser, att den sydliga guldströmmens upphörande under folkvandringstiden beror på, att svearna trängde fram och erövrade götarnas länder, först Öland omkring eller omedelbart före år 500, därefter Gotland omkring ett halft århundrade senare.

Min egen uppfattning om solidusimporten är i korthet följande: Denna kan i viss mån betraktas som en företeelse för

¹ Detta meddelande ingår i den otryckta skriften: *Vingiæf* på femtonårsdagen av föreningen Urds tillvaro den 14 oktober 1917 ägnad Oscar Almgren, dess stiftare och upprätthållare.

² O. Montelius, *Den nordiska järnålderns kronologi*, sid. 126.

³ K. Stjerna, *Svear och götar under folkvandringstiden*, sid. 346 (*Sv. Fornm:f:s Tidskr.* XII).

sig utan att sättas i samband med tidens övriga rika guldfynd. Härför talar den omständigheten, att så guldrika landskap som Västergötland och Bohuslän saknas solidi på två undantag när och Södermanland äger blott en från den egentliga solidustiden, Östergötland ingen.

Solidi på Öland och Gotland äro ej uttryck för en under decennier fortsatt handel. De ha kommit till dessa öar vid ett par bestämda tillfällen genom invandrande sydgermaner, troligen anförvanter till götarne, som ifrån det nuvarande Ungarn tagit sig hem till ursprungslandet, kallade till hjälp i götarnas strid mot svearna.

Solidi på Öland ha bragts dit omkring 480 genom en germanskara, som kort tid därefter lidit ett grundligt nederlag. Solidi på Gotland ha i början av 500-talet, troligen i dess andra decennium, till sin stora massa diförts av en annan germansk hjälptrupp. Gotland har ej erövrats av svearna utan fortsatt sin utveckling och visar jämväl i fortsättningen spår av det inflytande, som invandrarna utövade.

Min bevisföring är följande: På Öland äro, såvitt jag vet, funna 166 solidi, av vilka 7 anträffats på obestämda fyndplatser och tre äro dåliga barbariska efterbildningar. Av de västromerska mynten tillhöra 8 tiden före Valentinianus III (425—455), 23 härröra från Valentinianus III, 5 från Majorianus (457—61), 19 från Libius Severus (461—64) och 8 från Procopius Anthemius (467—72). Ett ärpräglat för Julius Nepos (474—75) två för Romulus Augustulus (475—76). Av de Östromerska mynten äro 5 äldre än Theodosius II (408—50), 33 tillhöra dennes regering, 7 Marcianus (450—57), 2 Aelia Pulcheria, 38 Leo I (457—74) 2 Leo II och Zeno (474), 7 Zeno (474—91) och 1 Basiliscus (476—77). Ett isolerat Justinusmynt (518—527) hör säkerligen ej samman med den övriga gruppen. Zeno-myntens relativa fåtalighet och de många mynten från Libius Severus korta regeringstid tyda på, att mynten hitkommit få år efter Zenos regeringstillträde, låt oss säga omkring 480.

Se vi på myntens lokala utbredning, finna vi, att de ej

äro jämnt fördelade över Ölands hela yta. I de båda nordligaste socknarna Böda och Högby äro funna resp. 9 och 10 solidi, de yngsta präglade för Zeno. De förekomma huvudsakligen i Södra Böda på 4 fyndplatser, samt från 4 fyndorter i Högby. Jag räknar här med en grupp på 19 mynt. De söder härom liggande socknarna — Källa, Persnäs och Föra — sakna solidi, så när som på ett exemplar från Lundeby i Persnäs. Däremot finnas 9 från 3 ställen i Löt, men blott 1 från Alböke. Att märka är, att de enda kända 3 solidi för Julius Nepos och Romulus Augustulus (474—76) äro funna i Löt — ett tydligt bevis för att de kommit i jorden helt kort tid efter sin ankomst till orten. Från Köpings socken härröra 11 mynt, funna å 3 å 4 platser. I Egby äro 3 solidi funna å 2 platser, av vilka 2 för Procopius Anthemius. Från Bredsätra äger man ett slutet fynd med 11 mynt, de yngsta för Leo I och Procopius Anthemius (från Präststommen) samt 2 andra mynt från det närbelägna Övre Sandby gård, alla 13 säkerligen ursprungligen sammanhörande. I Gärdslösa äro funna 10 solidi (de yngsta för Leo I), i Repplinge blott ett enda Zeno-mynt. Högsrum kan blott uppvisa 2 solidi, Långlöt 1. Den sistnämnda är funnen vid Ismantorps borg, där måhända borgen ännu kan gömma en större solidusskatt. Det ena Högsrums-exemplaret förskriver sig från Mossberga, där även en bekant borg finnes. En solidus är funnen i Runsten och en för Zeno i Glömminge. 6 äro kända från Algutsrum. Norra Möckleby räknar 8 solidi från 3 fyndorter. Rikast av alla socknar är Torslunda. Från en enda plats, Björnhovda, härröra 36 solidi, den yngsta för Basiliscus; ytterligare 5 mynt förskriva sig från 3 fyndorter, därav 2 Theodosiusmynt funna vid Kåtorp och 2 Libius Severusmynt vid Skogsby. För sistnämnde kejsare var även det mynt prägladt, som hittades vid eller i Torsborg. Från Gårdby äga vi blott 2 solidi, men från Sandby 6. Gårdby och det närbelägna Algutsrum äro de 2 socknar, som ha var sin solidus för Leo II och Zeno. Vickleby räknar blott 1 solidus, Resmo 2. Den nötta och genomborrade Justinus solidus från

Mörbylånga torde ganska sent ha kommit i jorden, under det att däremot en Leo-solidus uppenbarligen bör räknas med till den egentliga solidus-importen. Tio solidi från 3 fyndställen föreligga från Stenåsa, från Hulterstad blott 1 och från Kastlösa ingen. Smedby och Segerstad äga vardera blott 1 solidus. Däremot finnas 4 solidi från S. Möckleby socken. Gräsgård har lämnat 1 solidus, Ventlinge och Ås ingen.

Av ovanstående är det tydligt, att solidusfynden på Öland äro mycket ojämnt fördelade. De äro hopade i ett visst antal socknar, i andra finnas få eller inga mynt. Detta gör antagligt, att mynten kommit till Öland i ett mindre antal "pungar" och att de ej hunnit komma nämnvärt i rörelse, innan de hamnade i jorden. Vi kunna reducera fyndorterna till ett mindre antal centra med utstrålningar, nämligen Böda-Högby, Löt, Köping, Egby (möjligen hörande till ett av de 2 sistnämnda) Bredsätra, Gärdslösa, Algutsrum-Torslunda-Norra Möckleby-Gårdby-Sandby, Stenåsa (dit kanhända Sandbyfynden hällre böra föras) samt slutligen Södra Möckleby, tillsammans 8 à 9 fyndcentra. De funna mynten synas mig ha tillhört skatter, som innehafts av hövdingar och avsetts till utdelning för en grupp personer. Dessa solidi ha ej hunnit spridas jämnare över hela området utan gömmts undan snart nog efter deras hitkomst, tydligen till följd av något slags débâcle.

På Gotland ligga förhållandena annorlunda. Från denna ö äro 108 solidi bekanta, av vilka 41 äro präglade för Anastasius, 20 för Zeno, 17 för Leo, 5 för Theodosius II men blott 1 för Valentinianus och 2 för Libius Severus. "Gotlands-invasionens" bärare ha haft mindre tillgång till västromerska mynt, och tyngdpunkten för deras import ligger på Anastasiusmynten.

Sannolikt ha de övriga mynten också först kommit till Gotland tillsammans med Anastasius-mynten.

På Gotland har man också funnit några skattfynd, men ej på långt när så stora som de öländska. Och fördelningen av mynten är en helt annan. I 39 socknar jämt fördelade över ön utom i dess nordligaste och sydligaste delar, äro so-

lidi anträffade, därav 19 socknar med vardera blott 1 exemplar, 8 med 2 exemplar och 4 med 3 exemplar. Från Rute finnas 4 solidi, från Etelhem 5, från Fröjel 5, från När 7, från Vänge 11, från Eskelhem 16 ur 2 fynd, dessutom ett antal från okända fyndorter. Anastasius-mynt äro kända från 21 socknar. Myntfynden ge här intryck av, att mynten kommit till ön och hunnit mera jämnt fördelas — de tyda ej på någon katastrof. Därför talar jämväl, att vi också äga 5 mynt från Anastasius' båda efterträdare Justinus och Justinianus, två för den förre och tre för den senare. Förbindelsen med södern har kunnat fortsättas, vilket ej synes ha varit fallet med Öland.

Vissa andra arkeologiska företeelser synas mig tala i samma riktning, däribland det flitiga begagnandet på Gotland av inläggning med granater i celler, en teknik, som infördes omkring 500 eller något tidigare och ursprungligen uppstod i Sydrysland eller östligare, varifrån den förts till oss över Ungarn.